

Suud Petrol Tesislerine Saldırı: Körfez'de ABD Garantisinin Son Kullanma Tarihi Geldi mi?

Şanlı Bahadır Koç

Başlıktaki sorunun sorulması hiç bu kadar meşru olmamıştı. Saldırığı kim yaptı? Bu tür konularda hep bir hata payı bırakmak doğru olabilir ama İran'ın "vücut dili" bu saldırığı yapmamış gibi değil. Öyle olsa yapmadığını (şimdikinden çok daha fazla) ikna etmeye çalışması, "dünyayı ayağa kaldırması" beklenirdi. İran'ın bir şekilde arkasında olduğunu varsaydığımız Suudi saldırısı Trump'ın en hassas ve sertliğe karşı en zayıf olduğu anda geldi. Seçim düzlemine girilirken petrol fiyatlarındaki ciddi bir artış, ticari konulardaki belirsizlik ve içerde vergi indirimlerinin etkisinin geçmeye başlaması ile beraber ekonomik yavaşlama yönündeki dinamikleri güçlendirebilir ve Trump'a seçim yenilgisi getirebilir.

Trump İran konusunda iki çelişkili güdü arasında bocalıyor: Hem "kabadayılık" yapmak istiyor hem de güç kullanımı konusunda ürkek. Ayrıca karşı tarafın bunu görmeyeceğini düşünüyor.

Trump, 1) savaş istemiyor, 2) hatta bölgeden asker çekmek istiyor, 3) "başarılı" olarak sunabileceği anlaşmalar yapmak istiyor.

İranlılar bu durumu muhtemelen okudular ve muhtemelen, 1) hem ABD-İsrail ekonomik-askeri baskısı altında bunaldıkları için, 2) hem de olayları kendi haline bırakırlarsa onları iyi bir yere götürmeyeceğini düşündükleri ve 3) dramatik bir hamleyle Trump'ı korkutmak ve böylece 4) olası bir müzakereye psikolojik olarak daha güçlü girebilmek için böyle bir hamle yapma ihtiyacı duydular.

İran bu hamleyle demiş oldu ki, 1) "Ben petrol satamazsam kimse satamaz", 2) "İsrail bana vurmaya devam ederse ben de Suudlar'a vururum", 3) (Trump'a) "petrol fiyatını yükseltir ve seçilmeni zorlaştırabilirim, ona göre", 4) "Müzakere olacaksa da aldığım darbelere karşılık vermeliyim, son büyük yumruğu ben vurdum", 5) "benimle oynamak çocuk oyuncağı değil, beklemediğin ters adımlar atabilir, tırmalayabilirim, seni zor durumda istemediğin tercihlerle baş başa bırakabilirim, çünkü çocuk değilim", 6) "hadi gel şimdi (belki) konuşalım ciddiyisen", 7) "Suudi Arabistan, arkasına sığındıkların da seni tam

Suud Petrol Tesislerine Saldırı: Körfez'de ABD Garantisinin Son Kullanma Tarihi Geldi mi? |

koruyamayabilir. Bir daha düşün istersen.”

Bunları böyle hızlıca saymaq yaptığının riskləri yok değil, yaptığı yanına kalacak, Trump hayatta tırmandıramaz demek değil elbette ama yine de bu hesabı bir ölçüde yapılarak alınmış bir risk gibi görünür. Şu ana kadar bu kumar başarılı olmuş görünür ama nihai bir yargıda bulunmaq için henüz erken. Trump saldırıya en fazla sınırlı askeri karşılık vermek isteyecek gibi işaretlər veriyor. Ama tabii ortaya çıkan kanıtlar, iç siyasi və psixoloji durumu dəyişdirə bilər. Ayrıca bir tərəfin “sınırlı” karşılığı karşı tarafa mutlaka karşılık verilmesi gereken bir adım gibi görünə bilər və tırmanma dinamikləri devreyə girebilir.

Saldırı ilə bərabər Suudların Aramco'yu halka arz etmə planı və “ marka dəyəri” ciddi darbe almış ola bilər. Vəliəht Prens Muhammed bin Selman`ın (MbS'in) də politika tərcihlərinin ölkəyi gətirdiyi nöqtə bərrəkləşir. İçeridəki dinamiklərə tam vakıf olmasak da “üzdüğü” kəsəmlərin ondan kurtulmaq üçün yeni arayışlara girməsi sürpriz olmaz. Suudlar önümüzdəki dövəmdə ABD və İsrail'e daha fazla muhtaç hale gələcek, bəlkə onlara siyasi və iktisadi daha böyük ödənlər vermək zorunda kalabilir. Bu arada Kral'a hala erişimi olan bəzi kəsəmlər 1) İran'la gerilimin düşürülməsi gerektiğini, 2) Batı korumasının mutlak olmadığını, 3) Batı'nın İran'la top yekün bir çatışmaya girməyə isteksiz olduğunu, 4) küçük Körfez şeyhliklərinin duruma bəkarak yavaş yavaş İran'la diyalog kapılarını açabileceklərini və yalnız kalabileceklərini, 5) petrolü koruma konusundakı yetersizliklərinin Batılı müdahələlərə də kapıyı açabileceğini və 6) içerde petrol bölgəsinə yakın yerlərdə bulunan Şii'lərin də hərəketlənmə riski olduğunu, 7) MbS politikalalarının ölkəyi oldukça riskli bir nöqtəyə gətirdiyini söyleyəcəkləri düşünə bilər.

Bu saldırı,

1) insansız hava araçları təknolojişinin stratejik sonuçlar yaratabileceğini göstərdi. ABD mənşəli savunma sistemləri etkisiz kalabildi.

2) İran “gri alanı” iyi kullanma yeteneğini göstərdi: İlk başta saldırının neredən kaynakladığıyla ilgili belirsizlik ya da kesinlik olmayışı, bərabərində bekləməyi gətiriyor, zaman geçiyor və bu da sert və ani bir tepki gəlmə dərəcə və ihtimalini azaltıyor.

Suud Petrol Tesislərinə Saldırı: Körfez'də ABD Garantisinin Son Kullanma Tarihi Geldi mi? |

3) Ayrıca saldırıdan sonra da ABD "kendisine güvenen" Arap şeyhliklerini hayal kırıklığına uğratan bir görüntü verdi. Bu sürecin nasıl sonuçlanacağı daha belli değil, ABD'nin daha şahin bir moda geçmesi pekala mümkün ama şu ana kadarki durum devam ederse Körfez ülkelerinin stratejik ilişkilerini çeşitlendirme, ABD güvenlik şemsiyesine alternatif değilse bile tamamlayıcı ilişkilere girme çabaları hızlanabilir.

4) İşin tırmanma ihtimali elbette var ama sanki bu saldırı işin boyut ve ciddiyetini yükselterek taraflara anlaşmanın daha akıllıca olacağını hatırlatacak.

5) Ama tarafların bunu anlamaları yine de yeterli değil. Ehil aracılara ve arabuluculara ihtiyaç duyabilirler. Bu noktada, haklı olarak stratejik bir pigme olmakla eleştirilen AB ve onun içinde de Almanya ve İngiltere'nin sorun ve eksikleri nedeniyle boşa kalan rolü doldurma konusunda istek ve beceri gösteren Fransa öne çıkabilir.

6) Hem İran hem de ABD kendi içlerinde de çok parçalı. İran'da şahinler müzakereyi torpilleyebilirler. Trump ise gizli açık müzakereleri yürütecek, becerikli ve akıllı İran'la anlaşmaya yatan üst düzey danışmana sahip mi belli değil.

ABD Suud petrolünü de korumayacaksa neyi koruyacak, ne için savaşacak Orta Doğu'da? Son 40-50 yılda bu tür bir saldırının ABD tarafından karşılıksız kalmasını düşünmek zor. Şu anda daha ne yapacağı hakkında ancak spekülasyon yapabiliyoruz. Ama ABD'nin bölge ve petrolle ilgili bakışında önemli değişiklikler yaşanmış, biriken dinamikler su yüzüne çıkıyor olabilir.

1) Petrol fiyatları piyasada belirleniyor ve bölgede belirsizlik fiyatları etkileyebilir, evet, ama ABD'nin enerji konusunda kendine yeterliliğe yaklaşması bölgeye bakışını ve verdiği önemin derecesini etkiliyor.

2) Tekrar seçilmeleri ekonomiye bağlı olan Başkanlar seçim yılında burada ucu açık savaşlara girmek istemeyebilirler.

3) Amerikan halkı da Irak ve Afganistan deneyimlerinden sonra savaşa genelde sıcak bakmıyor. Eskiden şahinlik oy getirirken şimdi tam tersine kaybettirecek (diye düşünüyor.)

Suud Petrol Tesislerine Saldırı: Körfez'de ABD Garantisinin Son Kullanma Tarihi Geldi mi? |

4) Sadece Trump'ın tabanı değil Demokratlar da savaşa mesafeliler ve bu konuda Kongre'nin onayının alınması gerektiğini düşünüyorlar. 11 Eylül sonrası her tür güç kullanımı için açık çek olarak kullanılan terörle mücadele kartının süresi doluyor olabilir.

5) Ayrıca İran bölgedeki hasım hemen her aktörden farklı olarak ABD'ye karşı kullanabileceği, ona zarar verebilecek enstrümanlara sahip ve bu da ona çatışmayı tırmandırma yeteneği ve bu da bir tür ve bir derece caydırıcılık sağlıyor. (Ama İran abartırsa bu bir noktada elinde de patlayabilir.)

6) Ayrıca Avrupalılar dahil birçok çevrede bu krizi yaratanın İran anlaşmasından çıkan Trump'ın kendisi olduğu düşüncesi hakim olduğu için Trump savaş yoluna girse yanında dişe dokunur pek müttefik bulamayabilir.

7) Suudlar da genel anlamda Amerikan kamuoyunda pek sempatik görülüyorlar ve uğurlarına savaşa girmek isteyen pek yok.

Gerçi İran bu tür bir saldırıyı yaparken hiçbir karşılık gelmeyeceğini olmuş olamaz ama nispeten sınırlı bir karşılık görebilir. Trump'ın en azından ilk başta 1) yeni ambargolar, 2) Suudi Arabistan'ın güvenliğini arttırıcı savunma önlemleri, 3) bölgeye sembolik sayıda yeni asker gönderme, 4) Avrupalılara kendi yanına çekmeye çalışmak, 5) siber saldırılar gibi adımlarla yetineceğini dair bir resim oluştu. Belki saldırının İran tarafından düzenlendiği çok net ortaya çıkarsa kısa, sınırlı ve hatta belki de sembolik bir vuruş gündeme gelebilir. Ama bu durumda bile İran'ın karşılık vererek işi tırmandırma riski dikkate alınacaktır.

Aslında eğer Trump'ın bu tür işleri yürütebilecek iyi personeli olsa iki tarafın anlaşması için uygun bir zemine doğru yaklaşıldığı bile iddia edilebilirdi. Çünkü, İran üzerindeki ambargo baskısının çok daha fazla kaldırabilecek durumda değil. Bir süre sonra ekonomik durum rejim için ciddi bir risk haline gelebilir. Trump da yukarıda dediğimiz gibi seçim sathı mailine girilirken savaş ve bunun tetikleyebileceği bir ekonomik durgunluğa riske edemez. Tahran dramatik bir karşılık vererek bir ölçüde gururunu topladı ve kolay lokma olmadığını, karşı tarafı şaşırtabileceğini, ona vurarak zarar verebileceğini kanıtladı. Ayrıca Tahran Trump'la anlaşmanın daha olacağını da düşünebilir. Genelde karşı tarafın şahinleri ile yapılan anlaşmaların daha kalıcı ve güçlü olduğunu düşünülür. Unutmayalım sonuçta Trump

Suud Petrol Tesislerine Saldırı: Körfez'de ABD Garantisinin Son Kullanma Tarihi Geldi mi? |

konulara çok fazla hakim olmadığı için sadece üzerinde kendi damgası olan bir anlaşma istiyor. Eski antlaşmada yapılabilecek birkaç kozmetik değişiklik onu pekala tatmin edebilir ve anlaşmayı kamuoyuna ya da en azından esas etkilemek istediği kısma “bakın, Obama’nınkinden daha iyi bir anlaşma elde ettim” deme fırsatı verebilir. Ama bunların da ötesinde ABD’nin başta Suudlar olmak üzere Ortadoğu petrol üzerindeki garantörlük fonksiyonunun üzerinde ciddi bir soru işareti oluşması kaçınılmaz. ABD artık bu görevi yürütmek istemiyor mu, buna ihtiyaç duymuyor ve hatta buna gücü yetmiyor mu? ABD askeri olarak elbette İran’a çok sert karşılık verme kapasitesine sahip ama bunun için belki Asya’dan bazı kuvvetlerin bölgeye getirilmesi gerekebilir. Halbuki artık ABD askeri anlamda ağırlığını Çin’e karşı Asya’ya vermek istiyor. Ters bir görüşse şu olabilir: Çin’i Orta Doğu’dan petrol arzı üzerinden sınırlamak ve hatta terbiye etmek daha çekici olabilir.